

skoro izgubili potrpljenje. Tù je treba učitelju poprijeti se onih pripomočkov, katere mu podaje otrokova priroda sama. Tak otrok ima navadno krepko voljo. Zato si prizadevaj, da jo ukloneš otroku samemu na korist. Poskušaj v njem vzbuditi nekaj ponosa za kreposti, katerim je posebno dostopen. S pomočjo tega ponosa in njegove krepke volje ga odvadi nečednosti, in rad se ti bode udajal. S ponosom pa ga tudi navdaj, kazoč mu posnemanja vredne vzore iz zgodovine in iz vsakdanjega življenja. Že častiljubje samo ga bode sililo na to, da posnema kreposti in se privadi rahljejšim in pohlevnejšim čustvom.

Toda živahnost se ne kaže samo v čustvih, temveč v vsem duševnem delovanju. Tako najdemo marsikaterrega otroka, ki hitro deluje in se najtežjega dela poprime. Vender so tudi tù razlike. Ta pojmuje le pojedinosti, onemu se gibljejo predstave v širjih krogih; tretji ne opazi važnosti, a drug se briga bolj za bistvenosti. Temu se razvijajo predstave hitro in živo, domišljija mu je živahna, drugi ni vztrajen, dosleden, energičen. Ta najraje sam ustvarja in združuje, oni ljubi reprodukcije, iz katerih plête nadaljne tvorine. Mnogi vidi in pojmuje jasno ter pojme hitro urejuje; zopet drugi postopa previdneje in gleda pred vsem na dejansko uporabo. Ta se navdušuje za prirodo, oni za idejale. Zopet drugi je nagle jeze, hitro je razžaljen; zato ima malo veselih čutov, več pa neprijetnih. Vender se dá marsikateri utolažiti in rad odpusti razžaljenje. Ravno tako je temu žal, ako je koga razžalil, sramuje se prenenaglenosti, kesá se učinjenega zla. Nekateri pa ne pozná odpuščanja, hoče se maščevati nad svojim součencem ter mu škodovati. Pri vsem tem bodi učitelj previden, da uporablja vselej primerna sredstva; kajti lahko bi z nepravimi dosegel uprav obratno, kar je nameraval. Pred vsem pa naj otroke natančno in skrbno nadzoruje, da tako zapreči pojavljanje vseh slabih svojstev. Vrh tega naj kroti naglo jezo, maščevalnost z resno grajo. Navaja naj otrokom stroga npravstvena načela, katera naj ponavlja pri vsaki ugodni priliki. Marsikaj storé otroci iz nevednosti, ali ker se jim ni o pravem času razložila nenpravstvenost njih ravnanja. Ko pa uvidijo, da taka svojstva ne dopadajo Bogu in ljudem, potrudijo se, da se jih odvadijo ter jih nadomesté z boljšimi in Bogu dopadljivejšimi.

Knjiga Slovenska.

§. 13.

Z lastnimi ali posebnimi imeni so slovanski rodovi sedaj na pr.:

Slovenci t. j. Slovani po Kranjskem, južnem Koroškem in Štajarskem, zapadnem Ogerskem in Hrvaškem, po Istri, Goriškem in deloma po Beneškem. Ker se je to naše ime povzdignilo v občno, ima se v knjigah iz raznih časov tudi razno čitati, sedaj v posebnem sedaj v splošnem pomenu. Prav všeč mi je še zdaj v obliki Sloven-Sloveni, in ker smo za posebni rod poprijeli se imena Slovenec-Slovinci, je razložek gotov, in pisava Sloven-Sloveni, kakor Slovan-Slovani, v občnem smislu „Slave-Slaven“ nedvomna. Drugače je zastran pridevnika slovénski, kateri utegne biti dvomljiv; da se temu ognemo, pišimo slovénski le v posebnem pomenu „slovenicus, slovenisch“, slovanski pa v splošnem t. j. „slavicus, slavisch“. Tudi sosedje Nemci nam sedaj že skorej sploh pravijo „die Slovenen, das Slovenische“, ne pa „die Winden, die windische Sprache“; le v kaki nemškutarski srditosti zareži še kdo: „Was wollen diese Windischen, i koa nix bindisch!“

Slovaki po Ogerskem imenujejo sami sebe Slovence, besedo in deželo svojo slovénsko ali Slovenčino. Tako jim pravijo še vedno tudi Čehi, kateri nas zahodnje Slo-

vence imenujejo Slovince in jezik naš slovinski, vzhodnjim ali Slovakom pa velijo Slovenci in njih narečje zovejo slovensko. Sicer se nekteri severni Slovani ob Labi po starih knjigah tudi pišejo Slovinci in njih govor se zove slovinski (wendisch, slavisch, vensky), in v jugoslovanskih knjigah po Dalmaciji se oblika „slovinski, Slovinci“ dostikrat nahaja v tistem smislu, v katerem nam rabi Sloven-slovenski (slovenski, lingua slavica). Slovencem po Ogerskem pravimo sedaj vže pogostoma Slovaki-Slovaci, in jezik njihov je slovaški, v obliki dokaj razločni. V srednjem kotu med nami so Slavonci, in Slavonec je še le prav posebno imenovanje po deželi v kraju med Dravo in Savo, vendar se lahko loči od oblik Slovenec-Slovak, slavonski od slovenski-slovaški. Kurelac piše o tem naslovu, da je „Slavonac le izvrnuto ime Slovenac“, da so Slavonci nekdanj bili pravi Slovinci ter govorili slovenski, in da je sedanja oblika le popačena po tujih latinsko-madžarskih vzgledih (cf. Slavonia, Slavoniae populi s. gentes, sermo Slavonicus . . . Grande munus. Leo XIII).

Slovencem ob jugu sosedje so Hrvatje. Stslov. Hrvatinü, lat. Croata, madj. Horvát (barát n. brat), česk. Charvat, slov. Hrovat, hrovaški, sedaj obično po narodni obliki Hrvat, hrvatski ali hrvaški. Kakor se različno piše, tako različno se tudi razlaga n. pr.: v lastnem pomenu iz Hrovat ali Horvat, po Karpatih (Chrby, Krapen), ali v občenem od chrbet, hora ali gora, horvát Waldland; chrw truncus, gladius (cf. Cherusker v. herw); hrvati pugnare, certare, hrvanja lucta, stsl. rŭvati se dimicare, nsl. rvati se rixari; iz kor. chärv (Daničić, dr. Geitler), chärviti braniti se, hrvat branac, branilac, oružanik itd.

Hrvatom sosedje so Srbi. Stslov. Srubinü, sedaj Srb, Sribin, Sribalj, Sribljín, srbski ili srpski. Zovejo se tako sedaj Slovani ob Donavi na jugu in ob Labi na severu (Sorbi, Sorabi), v Lužicah (Wenden), serbska ili serska ryč itd. Izpeljuje se ime njihovo mnogotero po starih pisavah na pr.: V lastnem in občenem smislu, srb venda, unda (Vendi), Sirbi ali Sporoi t. j. razsejani; Servi, Serviani, Sruat-Kruat, Sklave (cliens, der Hörige, Tot); got. hvairban, hvarbon vagari, ire (vandalōn, Vandalus, Suevus); iz sârv (sar, sarbh) kar hârv tueri, servare, defendere, Hrvatinü ili Sarvatinü (Daničić, dr. Geitler); iz srb natio, gens (Šafařík) t. j. ljudje istega naroda itd.

Jugoslovanom se prištevajo razun Slovencev, Hrvatov in Srbov tudi Bolgari. I njihovo ime se piše mnogotero. Stslov. Blügarinü, nbolg. Bülgarinü, rusk. Bolgar, srb. hrvašk. Bugar, česk. Bulhář, slovašk. Bulhar, in od tod prilogi bulgarski, bolgarski, bugarski itd. Šafařík našteva razne oblike na pr. po Volgi (st. *Bovŭga*) bilo bi Volžan; bolgar ali boljar; iz bul in gari (gir, guri, gauri t. j. zemlja, kraj, cf. Hungari); iz turšk. bulghār, bular mešanci, raznoteri; bulgamak rovarji (cf. stslov. bukarija seditio, buka turba), češ. Bulgari so Hunci, kateri so po razpadu države svoje umaknili se na vzhod, sorodovinci s Turki itd. (Tomaschek, Vambéry cf. Dr. Krek). Kakor slovénimo srb. hrv. vuk, pun sedaj volk, poln; tako smemo bugarski, Bugar pisati po naše bolgarski, Bolgar.

Po jeziku so Jugoslovani še Rusi, vsaj Rusini. — Piše se stsl. Rusi coll. Russi, Russia, Rusinü, rusiskü; magy. Orosz Russe, Rusznjak Kleinrusse. — Po nekterih se ločijo sedaj v Malo- Belo- in Velikoruse, po drugih vsled jezika in slovstva le v Malo- in Velikoruse. Malorusom so rekali nekdanj na pr. Poljci, Čehi in tudi drugi sploh Rusini-Ruteni, in v prilogu rusinski-rutenski; toda iz stsl. oblike Rusinü je pridevnik ruski (rusitsky, rušitsky), kakor iz Slovincin, Sribin, Bolgarin — slovénski, srbski, ne pa sloveninski, srbinski, bolgarinski, ali rusinski, kar je po slovnicu nepravilno; nsl. ruski ali rusovski kakor francozovski. Velikorusom rabi sedaj oblika Ross, Rossija, Ros-sijanin, rossijskij itd., in nekteri so že jeli pisariti Ros, rosijski t. j. Velikorus, a Rus,

ruski t. j. Malorus; ali — oblike te so tuje, došle po grško-slavjanskih pisateljih (gr. *Ῥωσς*, *Ῥωσσία*) itd. — Po sedanjem Rusovskem so bivali od nekdanj mnogi slovanski in neslovanski narodi z različnimi imeni. V 9. stoletju so prišli Normani iz Skandinavije, Varjazi i Rusi, kateri poslednji so raznim ljudstvom onih dežel dali skupno ime. Eni pravijo, da je naslov ta po rodbinskem vladarju (Rus-Rurik), ali vojvodu (Čeh, Leh i Rus); ali rodhsi remiges (cf. Rodhslogen, Rosslagen) veslarji, kraj ali brod njihov; ruotsi Fincem bližnje pleme Švedsko, kakor Varjagi-Varjazi foederati družina, iz verja braniti, krdelo brambovsko, kakor Hrvati (dr. Geitler). Sicer je stsl. rusi flavus, nsl. rubellus, rusa ali rosa glava, rosin (vol), ital. rosso.

Rusom sosedje so Poljci ali Poljaki, kateri se v starih knjigah imenujejo Lechi, Lesi ali Lechove, Ljasi-Ljachove. Bil je rod tega imena premožen, in lechü razlagujejo nekteri iz lēha area, lat. lechita t. j. zeman, zemljak (Edelmann mit Grundbesitz). Kakor Vend-Vind, pozgubilo se je nekako tudi ime Lech-Ljach, in ostal jim je sploh naslov stsl. Poljaninū-ēninu, mn. Poljane-ēne, Poljaki-Polaci. Primeri vendar Lechove-Lesi t. j. Poljanci, nasprot Gorali t. j. Gorjanci. Jugoslovan piše polje, torej poljski, Poljec-Poljak; Severoslovan pa pole, Polak-aci (Poloni).

Kakor Poljci, imajo tudi njihovi sosedje v kraljevini češki sedaj dvojno ime: Böhmen (Pemci, Pemaki) in Čehi. Prvo je vnanje ali tuje, posneto po Bojih, v katerih deželo (Bojohemum, Bojenheim, Bōheim, Böhmen) so se bili naselili Slovani, ki so po najbolj premožnem rodu vsem drugim dali ime Čechi-Česi, Čechove; Čechy, češka ili česka zem, země, ktero je torej domače ali narodsko. — Čehi so, ugibajo nekteri, prebivavci čehov (cacuminum) kakor Poljci lehov ali poljan (camporum); po Čehu, kakor ti po Lehu; iz čajū spero, kakor čakam-čekam, Časlav-Česlav, Čah-Čeh; iz četi čnu (ken) incipere, češ, da so Česi čeli t. j. počeli se seliti prvi ter so peljali seboj druge Slovane, poslednjič Sileze (po-sleze cf. Dobrovský) itd.!

Pripoveduje se v starih knjigah „o Čehu, Lehu in Mehu ali Rusu“, ki so bili bratje, da se kaže sorodovina in bratrija med temi tremi slovanskimi rodovi, med katerimi pa še — žalostna jim majka! — pravega pobratimstva ni, sem pisal l. 1865 (Jezič. III.). Da bi pač skoro bilo pobratimstvo pravo, po veri v duhu in v resnici, ne le med Čehi in Lehi, Srbi in Sorbi, ampak tudi med Rusi in Bolgari, Hrvati in Slovenci, Poljaki in Slovaki, kajti vsi smo Slovenci — Slovani!

§. 14.

Slovani i pismo slovjensko. — Kakor človek sam svoje misli in čute kaže najprej v slikah in stvaréh, poznej v določnih besedah; tako so i narodi svoje misli in želje razodévali stvarno, v slikah, tudi misli in nazore iz duševnega, nadnaravnega življenja, v pomenljivih podobah, in kasneje v gotovih slovih ali besedah s pristojnimi znaki. Prvo pismo veli se figurativno, figurativno-simbolično (hieroglyphi) ali slikovno, drugo fonetično ali glasovno.

Tako glasovno pismo so Grki dobili po Feničanih in Hebrejcih, in po njih Rimljani ter drugi narodi, in ti največ po krščanstvu. Dokler so bili pogani, rabilo jim je pismo slikovno. To se nahaja pri Gotih, v pradomovini Ilirov ali Arbanasov, pri starih Panoncih, pri Germanih in Normanih. Imeli so v ta namen svoje „rune ali runstafre“, in njih sostava se je zvala „futhork“ t. j. po prvih šestih črkah (f, u, th, o, r, c (k) itd.), kakor se grški alphabet po prvih dveh, latinska abeceda po prvih štirih pismenih.

Tudi stari Slovenci so imeli svoje rune (runir, Wenda-runir). „Prêžde ubo Slovēne neimêhą knigŭ, ną črŭtami i rêzami čitêhą i gataahą, pogani sašte“ — spričuje črnorizec Hraber. — Dokler so bili Slovenci pogani, niso imeli še knjig ali pismen glasovitih;

pomagali so si s črtami in čarami, koje so vrezovali v drvo, navadno v bukov les (rov, rovaš, roš, runa (raunen) skrivnostno znamenje v bukev, got. bôka litera, buchstab-run-stab) ter so po njih šteli in čitali, vedeževali pa ugibali tajne pomene. S tem so se bavili nabožni ljudje, svečenici, ki so bili drugim čarodeji in knjižniki (črno-knižnik) i knezi. Knez bijaše narodni svetjenik i knjižnik, pravi dr. Rački, kateri v „Pismo slovensko“ l. 1861 vse to razlaguje ter kaže, da imajo besede „črta, čara, reza, buky ali bukev, knjiga“ prvotno isti pojem, in da so vže tedaj knezi ali svečenici bili buditelji i voditelji narodne prosvete.

V prvi dobi so Slovani torej črtami čteli (čisti legere, numerare, honorare) ali šteli, črte so jim bile čisla, številke ali broji, in to celó pomenljivi; iz rez so gatali ali ugibali, njih tajne pomene v nabožnem in narodnem življenju tolmačili ali razlagali. To je bilo v prvi dobi, dokler so lastna znamenja črtali in vrezovali v les, na rovaše, deske ali prote (buchstab) s kakim črtalom ali rezalom. V drugi dobi pa se glagol črtati, rezati umakne glagolu pisati, sanskr. piç pingere, živopisati, got. meljan, malen; črtalo in rezalo zaméni se s perom ali peresom, in črta, reza, čara pa s pismenom.

Marsikaj méri na to, da so Slovani v poganstvu imeli vže tudi neko glasovno ali fonetično pismo; vendar pravo pismo in v njem pismenstvo ali slovstvo dobili so še le po krščanstvu, in jako znamenito je v tem oziru vprašanje, kedaj in kako so se pokristijanili Slovani.

Slike iz národne vzgoje.

Sestavil Ivo Trošt.

II.

Bog védi, od kod to, da vsak človek tako rad sam sebe vidi, sam sebe čisla? Vsakdo o sebi vedno najboljše misli, najboljše govori in vedno vse najboljše. Nekateri so tudi taki, da zmeraj in povsodi vtikajo oni osati „jaz“ v govor in pogovor. Ta jim je pri vsaki besedi tako gotov, kakor drugim kak originalen „interkalare“. Razlika je samo ta, da ga prvi rabi iz objesti, drugi pa iz navade. Oboje je smešno, ali vir in povod enemu in drugemu je različen. „Interkalare“ nastane v človeški priprostosti, oni „jaz“ pa v oholosti. To mora biti pač nasledek nekega izvirnega napuha. Morda kak ostanek nadutosti onih zavrženih duhov, katere je sv. nadangelj Mihajlo pregnal z neba v pekel.

Kakor je pa vsak greh neka bolezen za našo dušo, tako je tudi ta, tako rekoč podedovana oholost velika bolezen, ki tlači človečanstvo. Tudi v najnižje plasti národa ima ta svoje korenine. Slavni Emil Zola celó trdi v najnovejšem svojem delu, da je kmet zemlji rob. Naj bo užé to kakor hoče, v romanu „La terre“ je žalibog mnogo, da premnogo istine in niti jaz ne trdim presmelo, če rečem, da se vlači nekaj ošabnosti, zavidnosti in drugih sličnih mačic i po kmečkem ognjišči.

Vsak berač svojo malho hvali.

Marsikdo, premda ubog, ako ima le malo ali prav malo svojine, postavlja se in baha s tem, kakor da nima nikdo take šake zemlje v svoji vlasti. Malo je — opravičuje se naduti vlastnik — a to, kar je, táko je, da nima nikdo sličnega. Ta bolezen — ne morem je drugače imenovati — je pa tudi epidemična. Ne ostane samo na oni „šaki zemlje“, kmalu se razširi na vso vlast. Vse premoženje je potem tako, „da nima para“. Sevédá, ako i ni dobro, sluje barem, da trdi njega gospodar, da je „per excellence“. Take ljudi bi pač lahko imenovali „vzvišene“.